

NIEUW EXAMENPROGRAMMA VMBO AARDRIJKSKUNDE

Meer aandacht voor fysische geografie en regio's

Het nieuwe examenprogramma vmbo aardrijkskunde gaat van start. In mei 2015 zijn de eerste nieuwe centrale examens. De meeste docenten zien het nieuwe programma wel zitten, blijkt bij veldraadplegingen en nascholingsbijeenkomsten.

Joop van der Schee

Vrije Universiteit Amsterdam

Het nieuwe examenprogramma voor het vmbo laat een welkome frisse wind waaien door het Nederlandse aardrijkskundeonderwijs. De nieuwe thema's kunnen gemakkelijk worden gelinkt aan de actualiteit en staan daardoor, ook in de toekomst, midden in de samenleving. Voor ons vakgebied, dat zich richt op een dynamische wereld die continu in beweging is, vind ik juist dát aspect van het nieuwe programma ijersterk.' Dat schrijft vmbo-docent aardrijkskunde Arjan Hoogendoorn van de christelijke scholengemeenschap Eekeringe in Steenwijk op de vraag wat hij vindt van het nieuwe examenprogramma vmbo dat deze maand september start. Ook collega Dennis Hunink van het Develstein College in Zwijndrecht ziet veel positiefs: 'Het nieuwe examenprogramma is opgebouwd uit

een aantal actuele thema's zoals water, arm en rijk, en bronnen van energie. Allemaal thema's met grote veranderingen, die goed te vertalen zijn naar de belevingswereld van onze leerlingen.' Tineke van Asselt, docent aan de mavo van het Maartencollege in Haren, benadrukt een ander aspect: 'Een nieuw eindexamenprogramma voor het vmbo geeft nieuwe impulsen aan het onderwijsprogramma. Docenten gaan op nascholing, de actualiteit wordt gebruikt, nieuwe bronnen aangeboord, kortom, vernieuwend en verfrissend'.

Drie docenten die duidelijk zin hebben in het nieuwe programma. Minder positieve reacties zijn er ook. Op veldraadplegingen en bijscholingsbijeenkomsten met vmbo-leerkrachten zijn regelmatig kritische opmerkingen gemaakt over de omvang van het nieuwe examenprogramma – vooral de hoeveelheid begrippen en topografie. Naar aanleiding daarvan is de leerstof al flink gereduceerd, maar of dat genoeg is? Lijkt het veel omdat het nieuw is, of is het echt te veel? De praktijk zal het uitwijzen. Duidelijk is wel dat wie minder dan het gemiddeld aantal uren aardrijkskunde tot zijn beschikking heeft (twee uur in het derde, drie uur in het vierde leerjaar), in tijdnood zal komen en bij de schoolleiding meer uren moet bepleiten.

'GEZONDE MIX'

Eens in de tien jaar worden examenprogramma's aardrijkskunde vernieuwd (kader pag. 40). Op het bestaande vmbo-programma waren docenten en vragenmakers inmiddels wel uitgekeken. Tijd dus voor een ander programma dat aansluit bij nieuwe ontwikkelingen in de samenleving, en nieuwe inzichten in de vakwetenschap. Mede op verzoek van docenten is er meer aandacht voor fysisch-geografische thema's. Naast het bestaande thema Bronnen van energie zijn Weer en klimaat en Water opgenomen. De zeven thema's samen geven meer mogelijkheden om recht te doen aan de kern van het vak aardrijkskunde, de relatie mens – natuur (figuur 1). 'Eindelijk weer de gezonde mix tussen sociale en fysische geografie waardoor ik ooit gekozen heb om leraar te worden in dit mooie vak', zegt Thijs van Berlo van het 2College Wandelbos in Tilburg.

Een andere wens van zowel leerlingen als docenten is meer aandacht voor regio's. Aardrijkskunde gaat immers over concrete gebieden. Het nieuwe programma noemt expliciet een aantal regio's: eigen leefomgeving, Nederland, België, Duitsland, Frankrijk

Figuur 1: Thema's van het oude en nieuwe examenprogramma vmbo aardrijkskunde

Oud	Nieuw
1. Vaardigheden	1. Vaardigheden
2. Leefbaarheid en zorg in stedelijke en landelijke gebieden	2. Weer en klimaat
3. De Nederlanders en hun vakantiebestemmingen	3. Bronnen van energie
4. Migratie en de multiculturele samenleving	4. Water
5. Omgaan met natuurlijke hulpbronnen	5. Arm en rijk
6. Internationalisering van de kleding- en schoenenmarkten	6. Bevolking en ruimte
7. Transport en infrastructuur	7. Grenzen en identiteit

Nieuw in het vmbo-programma is (macro)regio China en dan vooral de gigantische bevolkingsontwikkeling en -spreiding. Op de foto een lange rij voor het station in Xian. Tijdens het Chinese nieuwjaar trekken stedelingen massaal naar familie in hun geboorteplaats.

en Spanje, China, de Verenigde Staten, Brazilië, Nigeria, Rusland en het Midden-Oosten. Ze zijn gekozen omdat ze voor Nederland van belang zijn of een belangrijke rol spelen op het wereldtoneel. Een kijk op de veranderende wereld krijg je door te analyseren wat er in gebieden dicht bij huis en veraf speelt.

Elk thema komt op drie niveaus aan bod (figuur 2): de eigen regio, Nederland en Europa, en macroregio's of grote landen buiten Europa. Een deel van de begripsmatige kennis over een thema kan al worden opgebouwd aan de hand van voorbeelden uit de eigen omgeving bij de behandeling van de eigen regio in klas 3. Bij de schoolexamenonderwerpen kan daarop voortgebouwd worden in het derde leerjaar. Bij de thema's van het centraal examen kan dat in het vierde jaar. Het ligt voor de hand in het derde leerjaar de schoolexamenstof te doen en in het vierde jaar de drie thema's van het centraal examen. Ook de schoolboekauteurs lijken hieraan uit te gaan. Een andere planning is natuurlijk ook mogelijk.

Er zijn dus drie inhoudelijke veranderingen: meer fysieke geografie, meer aandacht voor regio's en een leerlijn van eigen omgeving naar macroschaal. Daarnaast is er een organisatorische verandering: de examenonderwerpen wisselen niet meer. Elk jaar werden thema's aangewezen als onderwerp voor het centraal examen. Zo bestond het CE aardrijkskunde vmbo in 2012 uit 23 opgaven over De Nederlanders en hun vakantiebestemmingen, en 26 opgaven over Omgaan met natuurlijke hulpbronnen. De overige vier thema's maakten deel uit van het schoolexamen. In de nieuwe opzet zijn er drie vaste thema's voor het centraal examen

Lange weg

In 2015 doen de eerste vmbo-leerlingen examen aardrijkskunde op basis van het nieuwe programma. Bijna tien jaar eerder werd daarvoor de eerste stap gezet. 'In 2006 heeft het KNAG met groot genoegen de opdracht van het ministerie van OCW aanvaard om het examenprogramma vmbo aardrijkskunde te herzien', schrijft KNAG-voorzitter Marijke van Schendelen in het voorwoord van het rapport *Kijk op een veranderende wereld*, dat in 2008 werd aangeboden. Het rapport bevat de KNAG-visie op een nieuw vmbo-examen. Vervolgens (tussen 2008 en 2011) ontwikkelde het College voor Examen (CvE), samen met KNAG, SLO, Cito en de Gemeenschappelijke Educatieve Uitgeverijen (GEU), een nieuw, globaal geformuleerd examenprogramma aardrijkskunde vmbo en een syllabus met een precieze omschrijving van de stof die in het CE wordt getoetst (www.cve.nl/item/vakvernieuwing_aardrijkskunde_vmbo).

Daarnaast ontwierp SLO een handreiking voor docenten over de stof die in het schoolexamen wordt getoetst (www.slo.nl/organisatie/recentepublicaties/).

In een aantal veldraadplegingen konden docenten en andere geïnteresseerden reageren op het nieuwe programma. Daaruit bleek veel steun voor de opzet. Wel vonden veel respondenten dat het programma overladen was. Dat leidde tot een flinke reductie van de hoeveelheid leerstof. De nieuwe schoolboeken zijn inmiddels gereed.

Figuur 2: Thema's en regio's in het nieuwe vmbo-examenprogramma

	Klimaat	Energie	Water	Arm en rijk	Bevolking en ruimte	Grenzen en identiteit
Wereld	VS	Brazilië	Midden-Oosten, China	Nigeria, VS	China	Rusland
NL en EU	Nederland, Spanje	Nederland, Frankrijk	Nederland	Nederland	Nederland, Duitsland	Nederland, België
Eigen regio	Eigen regio	Eigen regio	Eigen regio	Eigen regio	Eigen regio	Eigen regio
CE / SE						

(Klimaat, Water, Bevolking en ruimte). Dat geeft de gelegenheid ervaring op te bouwen bij zowel centraal examen als schoolexamen.

NIET NIKS

Is het nieuwe examenprogramma echt heel anders? En zijn er al proefexamenvragen beschikbaar? Dit zijn veelgehoorde vragen van docenten. Om met de laatste te beginnen. In de nieuwe schoolboeken staan proefexamenvragen, en tien vmbo-docenten zijn in KNAG-verband gestart met het maken van een landelijke set schoolexamenvragen.

En is het nieuwe examen echt anders? Waarschijnlijk zal het soort vragen niet veel afwijken, maar de inhoud op een groot aantal punten wel, al zal ook dat soms meevallen. Wie het centraal examen vmbo 2012 bestudeert, komt bij het thema Bronnen van energie opgaven tegen over energie en water (figuur 3) die waarschijnlijk zo zouden passen in het nieuwe examen van 2015.

Toch zijn veel thema's en bijna alle regio's echt anders en dat betekent nieuwe schoolboeken en andere examenopgaven. Neem Grenzen en identiteit, toegespit op België. In *Wereldwijs* (3 vmbo kgt) staat: 'Franstalige Belgen hebben op grote schaal punaises gestrooid bij een massale fietstocht van Vlamingen rond Brussel'. En dan de vraag: 'Waarom liggen Vlamingen en Walen rond Brussel regelmatig met elkaar in de clinch?' Niet eenvoudig, maar wel een vraagstuk waar je als Nederlander iets van mag weten.

Figuur 3: Opgave 33 uit het centraal examen vmbo aardrijkskunde 2013

bron 27 Getijdenenergie

In Frankrijk is een project gestart waarbij gebruik gemaakt wordt van de verschillen in waterhoogte. Het gaat om een grote dobber die op de oceaan drijft. Hierbij wordt golfkracht, die ontstaat door stroming tijdens getijden, omgezet in elektrische energie.

bron 28 Getijdentabel van Hamburg (Duitsland) en Le Havre (Frankrijk)

13 september 2011	Hamburg		Le Havre	
	Tijd	Waterstand in meters	Tijd	Waterstand in meters
Laagwater	01:05	0,4	07:05	1,40
Hoogwater	06:11	3,9	12:03	7,71
Laagwater	13:16	0,4	19:20	1,49

In de zoektocht naar duurzame energie zoeken landen naar een systeem dat voor hen zo gunstig mogelijk is. Zo heeft Frankrijk gekozen voor getijdenenergie zoals te zien is in bron 27. Duitsland daarentegen heeft gekozen voor windmolenparken.

→ Geef een argument vanuit bron 28 waarom Frankrijk eerder zal kiezen voor een getijdencentrale dan Duitsland.

Opgave 33 uit het centrale vmbo-examen aardrijkskunde in 2013 zou naadloos passen in het vmbo-examen van 2015.

Vmbo-aardrijkskundedocent Remco Dudink van De Apollo in Amsterdam: 'Ik ben met veel plezier de lessen voor volgend jaar aan het voorbereiden.'

Een ander nieuw gebied is China en dan vooral de bevolkingsontwikkeling en -spreiding. De economische groei en verstedelijking in China zijn spectaculair. Leerlingen moeten daarvan enige kennis opdoen. In alle schoolboekmethoden krijgen de ruimtelijke gevolgen van de trek van het platteland naar de stad volop aandacht aan de hand van foto's, kaarten, pakkende teksten en vragen. Over megasteden, *hutongs* en *hukou*-systeem. Over de verstedelijking aan de kust en ook steeds meer in het binnenland van China. En de soms pittige Chinese topografie. Alles bij elkaar is het niet niks. Uiteraard bevat het programma voor de zwakste leerlingen (vmbo bb) veel minder stof, maar de sterkste en grootste groep (vmbo-t/mavo) moet heel wat leren. Gelukkig bevatten de moderne onderwijsmethoden veel hulpmiddelen voor visualisering en concretisering van geografische begrippen en processen.

Nieuwe thema's en regio's kosten in het begin extra tijd. Maar het is ook boeiend je te verdiepen in nieuwe gebieden en verandingsprocessen waar je nog niet zo veel van weet. 'Het nieuwe vmbo-eindexamenprogramma is voor zowel de leerlingen als hun docenten interessanter en uitdagender', vindt Karen van Huygevoort van het Teylingen College, locatie Leeuwenhorst in Noordwijkerhout. Remco Dudink geeft aardrijkskunde aan vmbo-t-school De Apollo in Amsterdam en ziet het wel zitten. 'Het nieuwe examenprogramma is frisser. De thema's passen beter bij aardrijkskunde omdat er nu meer fysische geografie bij zit. Hierdoor is de balans weer in orde. Ik ben met veel plezier de lessen voor volgend jaar aan het voorbereiden.' •